

УДК 347.412

DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.8.02>**Марія Гудима-Підвербецька,**

канд. юрид. наук, доцент,

докторант кафедри цивільного права

Навчально-наукового юридичного інституту

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

ПРАВОВА ПРИРОДА СУБСИДІАРНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

У статті підкреслено, що формулювання вітчизняного законодавця не вносить ясність у визначення правової природи субсидіарних зобов'язань та не лише не вирішує, а й загострює наукові дискусії з цього приводу, даючи простір для прямо протилежних трактувань. Відзначено існування у вітчизняній доктрині двох основних позицій вчених, що по-різному тлумачать правову природу субсидіарних зобов'язань: одні вважають їх різновидом зобов'язань з множинністю осіб поряд із частковими і солідарними зобов'язаннями (домінуюча позиція), інші заперечують можливість тлумачення субсидіарних зобов'язань як зобов'язань з множинністю осіб як у договірних, так і в позадоговірних зобов'язаннях. Проведено критичний аналіз аргументів і контраргументів обох сторін дискусії та на основі цього сформульовано виважений і однозначний висновок із зазначеної проблеми. При цьому підкреслено, що більшість аргументів прибічників множинності в субсидіарних зобов'язаннях знімається, якщо дати правильне трактування їх змісту й з'ясувати питання про існування двох взаємодоповнюючих, однак самостійних зобов'язань, що виникають між кредитором та основним боржником і між основним та субсидіарним боржниками, чи єдиним зобов'язанням. Оскільки доведено, що обов'язок субсидіарного боржника не збігається за змістом з обов'язком основного боржника, оскільки немає спільного об'єкта зобов'язання, підсумовується, що, вирішуючи питання про правову природу субсидіарних зобов'язань, коректно вести мову не про зобов'язання з множинністю осіб, а про самостійне зобов'язання (що є додатковим до основного, тісно пов'язане з останнім), яке спрямоване на гарантування прав кредитора в основному зобов'язанні, де у разі неможливості основного боржника задовольнити вимоги кредитора за його волевиявленням можуть виникати зобов'язання субсидіарного боржника з відмінним щодо основного об'єктом зобов'язання, яке так і може залишитись потенційним у разі належного виконання боржником основного зобов'язання.

Ключові слова: додаткове зобов'язання, субсидіарна відповідальність, множинність осіб у зобов'язанні, об'єкт зобов'язання, предмет зобов'язання, виконання зобов'язання.

Постановка проблеми. Субсидіарні зобов'язання не мають нормативно-правового закріпленого визначення у Цивільному кодексі (далі – ЦК) України, де йдеться про часткове та солідарне зобов'язання як види зобов'язань при множинності осіб (ст.ст. 540–544 ЦК України) і окремо про субсидіарну відповідальність як різновид цивільно-правової відповідальності (ст. 619 ЦК України). У ч. 1 ст. 619 ЦК України тільки неоднозначно формулюється, що договором або законом може бути передбачена *поряд* (виділення наше – М. Г.) із відповідальністю боржника додаткова (субсидіарна) відповідальність іншої особи. Що означає це законодавче «поряд»? Чи дозволяє віднести субсидіарні зобов'язання до зобов'язань з множинністю осіб, як це робиться доволі часто в юридичній літературі, і якщо й дозволяє, то чи коректне таке віднесення? Постановка цих питань не випадкова, адже, як показали результати проведеного дослідження, здебільшого, говорячи про зобов'язання з множинністю

осіб, науковці зосереджують увагу на солідарних і часткових зобов'язаннях, омиваючи зобов'язання субсидіарні, на противагу цьому, говорячи про види цивільно-правової відповідальності, поряд із частковою і солідарною вчені вже віднаходять місце субсидіарній відповідальності. Ті ж напрацювання, які безпосередньо присвячені дослідженню сутності субсидіарних зобов'язань, містять прямо протилежні трактування. Таким чином не досить чітка законодавча регламентація і недостатнє висвітлення в юридичній літературі питань субсидіарних зобов'язань породжує гостру полеміку серед науковців щодо їхньої правової природи в аспекті можливості чи неможливості віднесення їх до зобов'язань з множинністю осіб, яка потребує вирішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Більшість науковців як радянського періоду, так і сучасних, у працях яких безпосередньо чи побічно йшлося про суб'єктний склад субсидіарних зобов'язань (А. С. Бакін, М. І. Бра-

гінський, В. В. Вігрянський, Г. Г. Гриценко, Г. Н. Иванова, О. Г. Калпін, Ю. Я. Крюкова, М. В. Кротов, О. І. Масляєв, Х. Т. Насіров, В. Ф. Попондопуло, Н. М. Сампара, С. В. Сарбаш, В. М. Слома, Д. В. Трут, К. О. Храпунова, Є. О. Харитонов, О. І. Чернілевська, О. С. Шевченко тощо), намагалися визначити їхню правову природу, проте здебільшого це мало вигляд констатації фактів без аргументації та обґрунтування. Проте й у незначній кількості напрацювань, автори яких підтверджують своє бачення доводами (зокрема, А. С. Бакін, Г. Г. Гриценко, О. І. Масляєв, Х. Т. Насіров, Н. М. Сампара, С. В. Сарбаш, Д. В. Трут), до сих пір немає однозначності у вирішенні питання про правову природу субсидіарних зобов'язань. Наведене вище свідчить про недостатню вивченість проблем правової природи субсидіарних зобов'язань, і насамперед їх відмежування від зобов'язань з множинністю осіб, отже, дана проблема потребує подальшої розробки.

Мета статті полягає у критичному аналізі аргументів, що наводяться вченими для обґрунтування тієї чи іншої позиції щодо правової природи субсидіарних зобов'язань, та формулюванні виваженого й однозначного висновку щодо зазначеної проблеми.

Виклад основного матеріалу. У доктрині є дві основні позиції науковців, що по-різному тлумачать правову природу субсидіарних зобов'язань. Згідно з домінуючою думкою (незважаючи на її пізніше в часі виникнення) вітчизняних та російських вчених субсидіарне зобов'язання є різновидом зобов'язань з множинністю осіб (поряд із частковими і солідарними зобов'язаннями) (О. Є. Богданова, М. В. Кротов, С. В. Сарбаш, В. М. Слома, Д. В. Трут, Є. О. Харитонов, К. О. Храпунова, О. І. Чернілевська тощо). Причому здебільшого підкреслюється, що особливістю такого зобов'язання є можливість його існування або лише при пасивній [1, с. 28; 2, с. 13; 3, с. 629; 4, с. 667–669; 5, с. 26, 28; 6, с. 11, 12; 7, с. 43, 164] або пасивній і змішаній множинності осіб [8; 9, с. 56; 10, с. 92]. Наприклад, Д. В. Трут під субсидіарним зобов'язанням розуміє таке «правовідношення, де на стороні боржника є дві особи – основний боржник і додатковий (субсидіарний) і при якому кредитор буде мати право звернутися з вимогою до субсидіарного боржника у випадку відмови від виконання зобов'язання з боку основного боржника або неотримання від останнього відповіді на вимогу у розумний строк» [11, с. 146–148; 12, с. 188]. Є. О. Харитонов

зазначає, що залежно від того, в якому розмірі кредитор має право вимагати, а боржник повинен виконати зобов'язання, і виокремлюють субсидіарні зобов'язання з множинністю осіб, які мають місце у пасивній або змішаній множинності, тобто множинності на стороні боржника [10, с. 92].

Заради об'єктивності зазначимо, що в межах даної позиції науковцями все ж відзначаються певні відмінності від інших зобов'язань з множинністю осіб, однак їм не надається істотного значення. Так, вчені в тій чи іншій формі підкреслюють, що від пасивних солідарних зобов'язань вони відрізняються неможливістю для кредитора пред'явити вимогу про виконання зобов'язання відразу до субсидіарного боржника, минувши основного [13, с. 42, 14, с. 352; 15, с. 167; 16, с. 626; 7, с. 42], однак зазначається при цьому, що важко уявити собі ситуацію, в якій би особа, яка відповідає за зобов'язанням так само, як й інша зобов'язана особа, не була би боржником цього зобов'язання тільки через те, що черговість звернення до них за виконанням зобов'язання є послідовною [7, с. 32]. Такі відмінності, на переконання авторів, не дають підстави для виключення субсидіарних зобов'язань з числа зобов'язань з множинністю осіб, але вимагають особливого правового регулювання.

На протилежну думку (про не віднесення субсидіарних зобов'язань до зобов'язань з множинністю осіб) спочатку може наштовхнути структурний аналіз ЦК України, відповідно до якого норми про солідарні й часткові зобов'язання (ст. 541–544 ЦК України) зосереджені в гл. 48 «Виконання зобов'язань», а норми про субсидіарну відповідальність (ст. 619 ЦК) як одну з іпостасей субсидіарного зобов'язання містяться в гл. 51 ЦК «Правові наслідки порушення зобов'язання. Відповідальність за порушення зобов'язання». Звісно, це не критерій не віднесення субсидіарних зобов'язань до зобов'язань з множинністю осіб, але може нам дати певне уявлення про різне законодавче призначення цих правових явищ. Справді, детальніший аналіз відповідних правових норм дає можливість простежити наділення субсидіарних зобов'язань додатковим функціональним навантаженням, що полягає не лише в регулюванні порядку виконання зобов'язання, як у солідарних та часткових зобов'язаннях, а їх значення додатково спрямоване і на більший ступінь гарантування прав кредитора в договірних і позадоговірних правовідносинах.

Ще однією причиною, що свідчить на користь неможливості перебування субсидіарних зобов'язань водноуряду з частковими

і солідарними як видами зобов'язань з множинністю осіб, є той факт, що субсидіарна відповідальність може бути частковою або солідарною (наприклад, згідно з ч. 1 ст. 124 або ч. 1 ст. 133 ЦК України). Очевидно, що якщо тлумачити субсидіарні зобов'язання як різновид зобов'язань з множинністю осіб, поряд із частковими і солідарними зобов'язаннями, то виявляються порушеними правила логічних операцій поділу, оскільки члени поділу повинні вичерпувати поняття, що підлягає поділу, і при цьому виключати одне одного. Виходячи з цього стверджувати, що субсидіарні зобов'язання поряд із солідарними і частковими є видовими поняттями одного роду (зобов'язань з множинністю осіб), вважаємо неприпустимим. Тоді як аналіз наведених норм ЦК України («несуть солідарно додаткову (субсидіарну) відповідальність») дає змогу дійти висновку, що субсидіарне зобов'язання є родовим щодо солідарного, тобто два видові поняття перебувають у зв'язку «рід–вид», що очевидно некоректно. Вже з цих фактів варто припустити, що субсидіарне зобов'язання не належить до того ж роду, що й солідарні та часткові, а їхню правову природу слід шукати за рамками зобов'язань з множинністю осіб.

Серед вчених-правознавців, які стоять на інших позиціях і заперечують можливість тлумачення субсидіарних зобов'язань як зобов'язань з множинністю осіб як у договірних, так і в позадоговірних зобов'язаннях, варто назвати, зокрема, таких, як А. С. Бакін, Г. Г. Гриценко, Г. Н. Іванова, О. Г. Калпін, Ю. Я. Крюкова, О. І. Масляєв, Н. М. Сампара, С. В. Сарбаш, О. С. Шевченко [21, с. 439; 22, с. 92; 23, с. 150; 24, с. 122; 25, с. 46; 26, с. 98]. Ці вчені акцентують увагу на наявності в субсидіарних зобов'язаннях таких специфічних особливостей, які нівельовані в роботах прихильників віднесення субсидіарних зобов'язань до зобов'язань з множинністю осіб. Насамперед науковці цієї когорти вказують на той факт, що основний і субсидіарний боржники є учасниками різних правовідношень як у договірних, так і у недоговірних зобов'язаннях [23, с. 152, 153; 27, с. 366; 28, с. 182; 29, с. 550, 551]. Наприклад, А. С. Бакін відзначає, що субсидіарний і основний – боржники одного і того ж кредитора, але в двох окремих, хоча і взаємозв'язаних правовідносинах, а характер відповідальності не дозволяє говорити про них як про співборжників [22, с. 92]. Н. М. Сампара висловлює таку ж думку, зазначаючи, що фактично це дві форми різних, самостійних, однак взаємопов'язаних та взаємозалежних зобов'язальних право-

відносин [24, с. 122]. Г. Г. Гриценко, досліджуючи множинність осіб у цивільно-правовому зобов'язанні, чітко розмежовуючи два самостійні зобов'язання між основним і додатковим боржником та між кредитором і додатковим боржником, дійшла висновку про те, що «субсидіарне зобов'язання не відповідає ні критерію множинності осіб у зобов'язанні, ні меті (призначенню) норм про множинність осіб» [25, с. 8, с. 34]. Вважаємо, що саме цей нюанс спростовує більшість доводів правників, що стоять на боці множинності осіб у субсидіарному зобов'язанні.

Критично оцінимо основні аргументи прибічників тлумачення субсидіарних зобов'язань як зобов'язань з множинністю осіб на прикладі аргументації позиції Д. В. Трутом, яку він будує на основі спростування доводів О. І. Масляєва, позиція якого протилежна.

По-перше, Д. В. Трут акцентує увагу на співвідношенні моменту виникнення зобов'язання і моменту виникнення множинності осіб у зобов'язанні і відзначає, що субсидіарна множинність виникає після такого юридичного факту, як відмова у задоволенні вимоги кредитора основним боржником (а не укладення договору). На обґрунтування цього науковець наводить позицію В. І. Голевінського, викладену в роботі «Про походження і ділення зобов'язань», згідно з якою зобов'язання бувають сукупними з моменту їх виникнення або ж переходять з одиничних у сукупні [30, с. 213]. Однак у результаті глибшого аналізу праці В. І. Голевінського стає очевидним, що автор веде мову тільки про конкретний випадок такого переходу: «в силу самого закону, у разі смерті ввірителя або боржника, коли після них залишилося декілька спадкоємців» [30, с. 213–214]. Дисонанс виявляється також і в тому, що сам науковець, праця якого цитується Д. В. Трутом, доводячи трактування субсидіарного зобов'язання як множинного, серед зобов'язань з множинністю осіб називає тільки пайові (часткові) і солідарні [30, с. 212–213]. Позицію щодо можливості появи множинності осіб у зобов'язанні вже після його виникнення віднаходимо в навчально-практичному посібнику під редакцією Р. А. Майданіка «Аномалії в цивільному праві» [31, с. 774]. Проте тут теж ідеться про конкретний випадок переходу з простого зобов'язання в зобов'язання з множинністю осіб: смерть боржника чи кредитора [31, с. 774].

Також Т. В. Трут наголошує, що із закону не випливає, що субсидіарний боржник чи субсидіарний поручитель не може бути

стороною в основній угоді [12, с. 187]. Хоча теоретично сконструювати таку ситуацію не видається проблематичним, однак це не змінює суті вирішення питання, оскільки основне зобов'язання виникатиме між кредитором і двома боржниками, інше ж – субсидіарне – лише в разі порушення зобов'язання боржником, що має наслідком звернення вимоги кредитора до іншого боржника, і зовсім інше зобов'язання, хоча і пов'язане з першим, виникне між кредитором і додатковим боржником в разі реалізації кредитором права на таку вимогу. Власне лише останнє з них, вважаємо, слід кваліфікувати як субсидіарне. З практичного боку конструювати зобов'язання, в яких додатковий боржник є одночасно і стороною в основному зобов'язанні, немає практичної доцільності, тому що аналогічний ступінь гарантування задоволення майнових інтересів кредитора надають солідарні зобов'язання, причому наділяючи кредитора не лише правом грошової вимоги, а й виконання зобов'язання в натурі.

Д. В. Трут також оспорує позицію О. І. Маслаєва зауважуючи, що «основний і субсидіарний боржник є учасниками одного зобов'язання, мотивуючи тим, що якщо слідувати логіці останнього, то це означало б, що після пред'явлення вимог субсидіарному боржнику, основний боржник автоматично перестає бути зобов'язаним, тобто «випадає» із зобов'язання». На думку ж Д. В. Трута, основний боржник нікуди не «випадає» до повного виконання зобов'язання і залишається зобов'язаним нарівні із субсидіарним боржником» [12, с. 190]. Навіть беручи до уваги бачення автором множинності осіб у субсидіарному зобов'язанні з аргументом про залишення в субсидіарному зобов'язанні основного боржника і після залучення субсидіарного, виходячи з аналізу чинного законодавства, погодитись не видається можливим через те, що правовим наслідком невиконання основним боржником зобов'язання може бути тільки звернення до додаткового боржника, на основного ж боржника ніяких додаткових обтяжень не покладається.

Далі автор, продовжуючи заперечення «випадіння» субсидіарного боржника в зобов'язанні, критикує позицію О. І. Маслаєва, який вважає, що множинність у разі виникнення субсидіарної відповідальності за шкоду, заподіяну неповнолітніми, відсутня, оскільки, на думку науковця, треба говорити лише про суб'єкта правовідносин залежно від того, чи є в неповнолітнього необхідні доходи або майно. Д. В. Трут зазначає, що, заперечуючи наявність множиннос-

ті в названих випадках, важко пояснити дію п. 3 ст. 1179 ЦК України, яка передбачає припинення субсидіарної відповідальності відповідних осіб у разі появи у неповнолітнього достатніх доходів чи майна. Аналогічний аргумент наводився С. В. Сарбашем [18, с. 24].

Ми ж субсидіарне зобов'язання батьків, інших законних представників неповнолітніх дітей від 14 до 18 років, що завдали шкоди, вважаємо за необхідне розглядати як таке, що має самостійний характер, а покладання на батьків майнового тягаря за зобов'язаннями неповнолітнього – способом розподілу ризику несприятливих наслідків, що виникли в результаті правопорушення, і санкцією за неналежне виховання, нагляд за неповнолітніми. Якщо ж іти від протилежного і припустити, що батьки чи інші законні представники неповнолітніх є стороною в первинному зобов'язанні, то це приводить до очевидно хибних висновків, що вони так само, як і неповнолітній, виступають тими, хто завдав шкоди. Проте вина їх як умова несення цього майнового тягаря за неповнолітнього пов'язана не із заподіянням шкоди ними безпосередньо, а з наявністю їхньої вини у заподіянні шкоди цим неповнолітнім.

Однією з кваліфікуючих ознак зобов'язань з множинністю осіб є єдність об'єкта зобов'язання [18, с. 7, 8; 31, с. 774; 32, с. 70; 25, с. 10]. Власне, це і є наступним аргументом Д. В. Трута, який віднаходить в субсидіарному зобов'язанні всі ознаки цивільно-правового зобов'язання з множинністю осіб: «В них завжди є як мінімум два суб'єкти, до яких можуть бути направлені вимоги кредитора, спільний предмет зобов'язання, а також множинність зв'язків» [12, с. 187]. Таку ж думку висловлював і С. В. Сарбаш [18, с. 23–25].

Опускаючи за межі нашого дослідження одвічну проблему вітчизняного законодавства щодо співвідношення категорій «предмет зобов'язання» та «об'єкт зобов'язання», відзначимо, що вкрай дивно, на наш погляд, виглядає ототожнення Д. В. Трутом предмета зобов'язання в основному і додатковому зобов'язанні. Підтримаємо Н. М. Сампару в критиці цитованого твердження, яку авторка мотивує тим, що до субсидіарного (додаткового) боржника неможливо пред'явити вимогу щодо виконання зобов'язання в натурі [24, с. 124]. На наш погляд, очевидним є те, що предмет у первинному і субсидіарному зобов'язаннях може бути різним: якщо від первинного боржника кредитор може вимагати виконання зобов'язання в натурі (згідно зі ст. 622 ЦК України), то від

субсидіарного – задоволення своєї вимоги, не виконаної основним боржником у грошовому еквіваленті (виходячи з положення ч. 3 ст. 619 ЦК України). Тим часом у силу свободи договору та диспозитивності цивільного законодавства основне і субсидіарне зобов'язання теоретично можуть мати однаковий предмет у разі обумовленості сторонами можливості надання того ж предмета виконання, що й основний боржник. Проте, якщо основний боржник вже частково виконав своє зобов'язання перед кредитором, обсяг зобов'язання додаткового перед кредитором буде визначатись невиконаною частиною. Отже, як відзначається в літературі, має місце різний обсяг обов'язків основного і субсидіарного боржника [33, с. 96]. Тому ми виходимо з того, що обов'язок субсидіарного боржника не збігається за змістом з обов'язком основного боржника, а отже, основне і додаткове – самостійні зобов'язання.

Виходячи з цього, Д. В. Трут дійсно має рацію в тому, що випадіння сторони в субсидіарному зобов'язанні немає, але немає через те, що відсутня множинність як така. Ми вважаємо, що наявність не менше двох суб'єктів, до яких може бути спрямована вимога кредитора, далеко не є доказом віднесення субсидіарних зобов'язань до правовідносин з множинністю осіб на стороні боржника. Як влучно зазначає Г. Г. Грищенко щодо обрання кредитором суб'єкта звернення з вимогою про виконання зобов'язання, «схема «або-або» діє в тих ситуаціях, коли у кредитора є право вимоги до різних боржників за окремими правовідносинами. У зобов'язаннях з множинністю осіб, навпаки, кредитор може скористатися своїм правом за схемою «і-і», тобто одночасно задіяти всіх боржників у даному зобов'язанні» [25, с. 51]. І хоча вимога кредитора в субсидіарному правовідношенні пов'язана з вимогою в основному, найчастіше має відмінний характер, оскільки субсидіарне зобов'язання виступає як правова форма, що гарантує забезпечення інтересу кредитора в отриманні виконання за основним зобов'язанням.

Висновки

Отже, вирішуючи питання про правову природу субсидіарних зобов'язань, вважаємо коректним вести мову не про зобов'язання з множинністю осіб, а про самостійне зобов'язання (будучи додатковим до основного, тісно пов'язане з останнім), спрямоване на гарантування прав кредитора в основному зобов'язанні, де у разі неможливості основним боржником задовольнити вимоги

кредитора за його волевиявленням можуть виникати зобов'язання субсидіарного боржника з відмінним щодо основного предметом зобов'язання.

Список використаних джерел:

1. Богданова Е. Е. Правовое регулирование субсидиарной ответственности : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Белгород, 2001. 180 с.
2. Богданова Е. Е. Субсидиарная ответственность: проблемы теории и практики. Москва, 2003. 112 с.
3. Брагинский М. И., Витрянский В. В. Договорное право. Книга первая: Общие положения. Москва, 2011. 847 с.
4. Цивільне право України : підручник : у 2 кн. / за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової. Київ, 2004. Кн. 1. 736 с.
5. Попондопуло В. Ф. Обязательственное право: общая характеристика и проблемы. *Ленингр. юрид. журн.* 2009. № 1 (15). С. 7–38.
6. Цивільне право : навч. посіб. для студ. юрид. вузів та фак. Київ, 1996. 480 с.
7. Храпунова Е. А. Субсидиарная ответственность в гражданском праве : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Ростов н/Д, 2001. 185 с.
8. Гражданское право : учебник : в 3 т. / под ред. А. П. Сергеева. М., 2010. 1008 с. URL: <http://right777.ru/grajdan.html>.
9. Российское гражданское право : учебник : в 2 т. Т. II: Обязательственное право / отв. ред. Е. А. Суханов. Москва, 2011. 1208 с.
10. Цивільне законодавство України : навчальний посібник / за заг. ред. Є. О. Харитонов, К. Т. Некіт. Одеса, 2013. 388 с.
11. Трут Д. В. Цивільно-правові зобов'язання з множинністю осіб : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2014. 235 с.
12. Трут Д. В. Субсидіарні зобов'язання як різновид цивільно-правових зобов'язань з множинністю осіб. *Університетські наукові записки.* 2012. № 4(44). С. 186–192.
13. Тархов В. А. Гражданские права и ответственность. Уфа, 1996. 124 с.
14. Грибанов В. П. Ответственность за нарушение гражданских прав и обязанностей. *Осуществление и защита гражданских прав.* Москва, 2000. 411 с.
15. Гражданское право : учебник / под ред. Ю. К. Толстого, А. П. Сергеева. СПб., 1996. Ч. 1. 551 с.
16. Гражданское право : учебник в 3 т. / под ред. А. П. Сергеева, Ю. К. Толстого. Москва, 2005. Том 1. 765 с.
17. Покровский И. А. История римского права. СПб., 1999. 560 с.
18. Сарбаш С. В. Обязательства с множественностью лиц и особенности их исполнения. Москва, 2004. 112 с.
19. Харитонов Е. О. Старцев А. В., Харитонова Е. И. Гражданское право Украины : учебник. Харьков, 2008. 920 с.

20. Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар. Харків, 2007. 1200 с.

21. Советское гражданское право : учебник в 2 ч. / под ред. В. А. Рясенцева. Москва, 1986. Ч. 1. 560 с.

22. Бакин А. С. Понятие субсидиарного обязательства в гражданском праве РФ. *Вестник Томского гос. ун-та*. 2010. № 239. С. 91–94.

23. Иванова Г. Н., Шевченко А. С. Субсидиарная ответственность. *Правоведение*. 1998. № 2. С. 150–153.

24. Сампара Н. М. До питання про визначення поняття та сутності субсидіарних зобов'язань в цивільному праві. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. Випуск 6. Том 1. С. 121–124.

25. Гриценко Г. Г. Множинність осіб у цивільно-правових зобов'язаннях : дис. ... канд. юрид. наук. за спец. 12.00.03. Харків. 2015. 234 с.

26. Крюкова Ю. Я. Субсидиарные обязательства в гражданском праве России : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Екатеринбург, 2013. 170 с.

27. Гражданское право. Часть вторая : учебник / под ред. А. Г. Калпина. Москва, 2002. 542 с.

28. Гражданское право: учебник в 2-х частях / отв. ред. В. П. Мозолин, А. И. Масляев. Москва, 2005. Ч.1. 719 с.

29. Гражданское право : учебник для вузов по спец. «Юриспруденция» : часть первая / отв. ред. В. П. Мозолин, А. И. Масляев. Москва, 2007. 719 с.

30. Голевинский В. И. О происхождении и делении обязательств. Варшава, 1872. 263 с.

31. Аномалії в цивільному праві України : навчально-практичний посібник / відп. ред. Р. А. Майданик. Київ, 2007. 912 с.

32. Павлов А. А. Некоторые вопросы прекращения солидарных обязательств. *Очерки по торговому праву* : сб. науч. тр. / под ред. Е. А. Крашенинникова. Ярославль : ЯрГУ, 2006. Вып. 13. С. 70–81.

33. Сердюков К. А. О границах понятия обязательств с множественностью лиц. *Общество и право*. 2010. № 3 (30). С. 94–97.

This article emphasizes that the definition of the domestic legislator does not clarify the legal nature of the subsidiary obligations and not only doesn't resolve, but also sharpens, scientific discussions on this nature, giving room for directly opposite interpretations. The existence in the domestic doctrine of two main positions of scholars is mentioned, as they differently interpret the legal nature of subsidiary obligations. Noted the variety of obligations with a plurality of persons, along with partial and solidarity obligations (dominant position) and denying the possibility of interpreting subsidiary obligations, as obligations with a plurality of persons in both contractual and non-contractual obligations. A critical analysis of the arguments and counterarguments of both sides of the discussion has been made, based on which a balanced and unambiguous conclusion regarding the identified problem has been formulated. It is emphasized that the majority of the arguments of the supporters of the plurality in subsidiary obligations are removed by giving a correct interpretation of their contents and clarifying the question of the existence of two complementary, but independent obligations that arise between the creditor and the principal debtor, and between the principal and the subsidiary debtors or a single obligation. As it is proved that the obligation of the subsidiary debtor does not coincide in substance with the obligation of the principal debtor, since there is no common object of the obligation, it is concluded that in deciding the legal nature of the subsidiary obligations, it is correct to speak out of the obligation plurality of persons, but an independent obligation (being additional to the principal, closely related to the latter), which aims at guaranteeing the rights of the creditor in the principal obligation, where the principal debtor is unable to satisfy the creditor's requirements and its expression can occur commitment subsidiary debtor excellent with respect to the main object commitments.

Key words: additional liability, subsidiary liability, plurality of persons in the obligation, object of the obligation, subject of the obligation the performance of the obligation.

